

10. SINIF TARİH DERSİ

1. DÖNEM 1. ORTAK YAZILI SINAV PROVASI · PUANLAMA ANAHTARI

Senaryo 6 · Kitapçık A · Sezgi Empati Educational Assessments · www.sanalsinav.com

1. TAR.10.1.1 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte 1040-1299 yılları arasında meydana gelen önemli askerî mücadelelerin Türk tarihi · kolay

15 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Dandanakan'ın Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulmasını/güçlenmesini sağladığını belirtir.	3
a)	Katvan'ın devletin Orta Asya'daki (doğudaki) gücünü sarstığını belirtir.	3
a)	İki etkiyi karşıtlık içinde ifade eder (ör. biri yükselişin başlangıcı, öteki gerilemenin işareti; biri devleti kuran, öteki zayıflatan).	3
b)	Geçerli bir ortak özellik yazar (ör. ikisi de Büyük Selçukluların doğudaki Horasan-Maveraünnehir hâkimiyetini doğrudan etkilemiştir; ikisi de Türkistan sahasında yapılmıştır; ikisinin sonucunda da topraklar el değiştirmiştir ya da benzeri). "İkisi de savaştır" gibi ayırt edici olmayan ifadeler puan almaz.	6

a) Örnek cevap: Dandanakan zaferi Horasan'ı kazandırıp Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulmasını sağlamış, yükselişi başlatmıştır. Katvan yenilgisi ise Maveraünnehir'i kaybettirip devletin Orta Asya'daki gücünü sarsmış, gerilemenin işareti olmuştur.

b) Örnek cevap: İkisi de Büyük Selçukluların doğudaki (Horasan-Maveraünnehir) hâkimiyetini doğrudan etkilemiştir.

Sık hatalar: Tabloyu aktarıp iki savaşı ayrı ayrı anlatmak, karşılaştırma yapmamak; Ortak özellik olarak "ikisi de savaştır" gibi ayırt edici olmayan bir ifade yazmak

2. TAR.10.1.1 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte 1040-1299 yılları arasında meydana gelen önemli askerî mücadelelerin Türk tarihi · orta

20 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	I ve II numaralı savaşlarda tehdidin batıdan (Bizans'tan) geldiğini belirtir.	4
a)	III ve IV numaralı savaşlarda tehdidin doğudan (Harezmşahlar ve Moğollar; İran-Orta Asya yönünden) geldiğini belirtir.	4
b)	Malazgirt'in Anadolu'nun kapılarını açarak Türk siyasi hâkimiyetini başlattığını belirtir.	4
b)	Kösedağ'ın Türkiye Selçuklularını Moğol hâkimiyetine soktuğunu, merkezî otoriteyi zayıflattığını belirtir.	4
b)	İki etkiyi karşılaştırır (ör. biri hâkimiyeti kuran, öteki bağımsızlığı ve siyasi birliği sarsan; ya da Kösedağ'dan sonra Türk varlığının sürdüğünü ama siyasi birliğin beyliklere bölündüğünü belirtir).	4

a) Örnek cevap: I ve II'de Selçuklular batıdan gelen Bizans'la, III ve IV'te doğudan gelen Harezmşahlar ve Moğollarla savaşmıştır. İlk ikisinde tehdit batıdan, son ikisinde doğudan gelmiştir.

b) Örnek cevap: Malazgirt, Anadolu'nun kapılarını açarak Türk siyasi hâkimiyetini başlatmıştır. Kösedağ ise Türkiye Selçuklularını Moğol hâkimiyetine sokup merkezî otoriteyi zayıflatmıştır. Biri hâkimiyeti kurmuş, öteki bağımsızlığı sarsmıştır; yine de Anadolu Türk yurdu olarak kalmış, siyasi birlik beyliklere bölünmüştür.

Sık hatalar: Harezmşahları Anadolu'nun batısındaki bir güç sanmak; Kösedağ'dan sonra Anadolu'nun Türklerin elinden çıktığını düşünmek

3. TAR.10.1.1 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte 1040-1299 yılları arasında meydana gelen önemli askerî mücadelelerin Türk tarihi · zor

20 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	I. Haçlı Seferi'nin Türkiye Selçuklularını batıdan geri çekilmeye zorlayıp merkezlerini İç Anadolu'ya (Konya) kaydardığını, yani konumlarını zayıflattığını belirtir.	3
a)	Miryokefalon'un Bizans'ı savunmaya iterek Türkiye Selçuklularının Anadolu'daki konumunu güçlendirdiğini/güvenceye aldığını belirtir.	3
a)	İki gelişmeyi karşıtlık içinde karşılaştırır (biri geri çekilmeye yol açan, öteki konumu pekiştiren).	3
b)	I. Haçlı Seferi'nin uzun vadeli etkisini doğru değerlendirir (ör. Türkler Anadolu'dan çıkarılamamış, devlet Konya merkezli olarak İç Anadolu'da tutunup güçlenmiştir; bu yüzden "sona erdirmeye yaklaşmıştır" ifadesi abartılıdır ya da benzeri).	5
b)	Miryokefalon'un uzun vadeli etkisini doğru değerlendirir (Bizans'ın Anadolu'yu geri alma umudu bitmiş, Anadolu'nun Türk yurdu olduğu kesinleşmiştir). Sonraki Haçlı ordularının Anadolu'dan geçtiğini belirterek "tehlikenin tamamen kalktığı" ifadesini sınırlandıran cevaplar da doğrudur.	3
b)	Bu değerlendirmelere dayanarak yoruma katılıp katılmadığını (ya da hangi bölümüne katıldığını) tutarlı bir sonuçla belirtir.	3

a) Örnek cevap: I. Haçlı Seferi Türkiye Selçuklularını batıdan geri çekilmeye zorlamış, başkenti Konya'ya kaydırarak konumlarını zayıflatmıştır. Miryokefalon ise Bizans'ı savunmaya itmiş, Türklerin Anadolu'daki konumunu güvenceye almıştır.

b) Örnek cevap: Yoruma kısmen katılıyorum. I. Haçlı Seferi Türkleri batıdan geri çekmiş ama Anadolu'dan çıkaramamıştır; devlet Konya merkezli olarak İç Anadolu'da güçlenmiştir. Bu yüzden "sona erdirmeye yaklaşmıştır" ifadesi abartılıdır. Miryokefalon ise Bizans'ın Anadolu'yu geri alma umudunu bitirmiş, Anadolu'nun Türk yurdu olduğunu kesinleştirmiştir; yorumun bu bölümü doğrudur.

Sık hatalar: I. Haçlı Seferi'nin sonucunda Türklerin Anadolu'dan tamamen çıkarıldığını sanmak; Yoruma katılıp katılmadığını belirtip gerekçeyi iki gelişmenin etkilerine dayandırmamak

4. TAR.10.1.2 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliği yorum · kolay

15 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Ülkenin hanedan üyelerinin ortak malı sayılması anlayışını belirtir (kutun hanedana verildiği, bu yüzden her hanedan üyesinin tahtta hakkı olduğu biçiminde ifade eden cevaplar da doğrudur). Yalnız "kut anlayışı" yazıp ortak mal düşüncesini belirtmeyen cevaplar yarım puan alır.	7
b)	Aynı anlayışın Orta Asya Türk devletlerinde de bulunduğunu ve Selçuklularda sürdüğünü belirtir.	4
b)	Bu anlayışın taht kavgalarına, devletin bölünmesine ya da zayıflamasına yol açtığını yorumlar.	4

a) Örnek cevap: Ülkenin hanedanın ortak malı sayılması anlayışı. Kutun hanedana verildiğine inanıldığı için her hanedan üyesi tahtta hak sahibi sayılıyordu.

b) Örnek cevap: Bu anlayış Orta Asya Türk devletlerinde de vardı ve Selçuklularda sürdü; yani bir sürekliliktir. Her hanedan üyesi hak iddia edebildiği için hükümdar ölünce taht kavgaları çıkmış, devlet bölünüp zayıflamıştır.

Sık hatalar: Taht kavgalarını yalnızca kişisel hırsla açıklamak; Kut anlayışını İslamiyet'le gelen bir yenilik sanmak

5. TAR.10.1.2 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliği yorum · orta

15 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Askerî işlev: İktâ sahibinin atlı asker besleyip sefere katılmasını kanıt göstererek devletin her an hazır asker bulundurduğunu açıklar.	5
a)	Mali işlev: Askerlerin hazineден maaş ödenmeden köyün vergi geliriyle beslendiğini, böylece hazinenin yükünün azaldığını açıklar.	5
b)	Toprağın mülkiyetinin devlette kaldığını, iktâ sahibine yalnızca vergi gelirinin verildiğini belirtir.	3
b)	Devletin iktâyı geri alabilmesini merkezî otoritenin güçlü olduğu ya da devlet denetiminin sürdüğü biçiminde yorumlar.	2

a) Örnek cevap: Askerî: Emir Tutak yirmi atlı asker besleyip sefere katılacağı için devlet hazır bir ordu bulundurur. Mali: Bu askerler hazineден maaş almadan köyün vergi geliriyle beslenir; hazine büyük bir yükten kurtulur.

b) Örnek cevap: Toprak devletidir; iktâ sahibine yalnızca vergi geliri verilmiştir. Devletin şartlara uymayandan iktâyı geri alabilmesi, merkezî otoritenin toprak ve asker üzerindeki denetimini koruduğunu gösterir.

Sık hatalar: İktâ sahibini toprağın sahibi sanmak; Askerî ve mali işlevi metinden kanıt göstermeden genel ifadelerle yazmak

6. TAR.10.1.2 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliği yorum · orta

15 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Şemadan yararlanarak hassa askerlerinin maaşlı ve doğrudan sultana bağlı olduğunu, Orta Asya'da ise askerlerin boylarına ve boy beylerine bağlı olduğunu (ordu-millet) belirterek farkı ortaya koyar.	5
a)	Bu değişimin sultanın boy beylerine bağımlılığını azalttığını ya da merkezî otoriteyi güçlendirdiğini yorumlar.	5
b)	Türkmen kuvvetlerinin boy beyine bağlılık ve atlı-okçu savaş geleneği gibi Orta Asya ordusunun özelliklerini sürdürdüğünü belirtir.	3
b)	Bu sürekliliğin bir sonucunu belirtir (ör. uç bölgelerindeki akınlarla fetihlerin ve Türkmen yerleşiminin sürmesi; Turan taktiği gibi savaş usullerinin devam etmesi ya da benzeri).	2

a) Örnek cevap: Orta Asya'da askerler boylarına ve beylerine bağlıydı. Hassa ordusu ise maaşlı ve doğrudan sultana bağlı gulamlardan kuruldu. Böylece sultan boy beylerine daha az bağımlı hâle geldi, merkezî otoritesi güçlendi.

b) Örnek cevap: Türkmen kuvvetleri boy beylerine bağlı atlı-okçu birlikler olarak Orta Asya ordu geleneğini sürdürmüştür. Uç bölgelerindeki akınlarıyla fetihlerin ve Anadolu'nun Türkleşmesinin devam etmesini sağlamıştır.

Sık hatalar: Gulamları Türkmen boylarından toplanan askerler sanmak; Değişimi yalnızca "ordu büyüdü" gibi genel bir ifadeyle açıklamak